

עשרה בטבת - בעצם היום הזה / חיים אינהורן.

עשרה בטבת, צום קצרצר ובמז"א נח למדי...

אך רבותינו חרדו על היום הזה, וקבעו כי הוא ראש וראשון למערכת הצומות על חורבן בית מקדשנו, עד כי הגדיל בעל אבודרהם לדחות מפניו את השבת¹, אך לאנשים כערכנו גורר יום זה בעקבותיו שאלה גדולה, וכי מה ארע בבית שני ביום זה? אמת בבית ראשון התחיל המצור, ובאה השמועה, אך ת"ל נבנה הבית בשנית, ובוטל הצום, מה מקום יש לחדשו שוב? והלא בבית שני לא קרה מאומה ביום הזה? ולא עוד אלא לשימו עיקר?

עוד ראיתי מביאים את דבר רבנו המלבי"ם בזכריה (פרק ז') על צום גדליה כאשר שאלו ישראל שבי כורש על צומות החורבן וזה לשונו:

"האבכה בחדש החמישי", מה שלא שאלו על יתר הצומות כי על צום השביעי על הריגת גדליה לא נסתפקו כלל, כי הצום הזה בא מפני שאז נחרב ישוב הארץ שהשאיר נבזראדן תחת יד גדליה מדלת העם לכורמים וליוגבים וע"י הריגת גדליה ברחו מן הארץ, ואחר שעתה הושב ישוב הארץ על מכונו כיון ששבו קצת כמספר שהיה עם גדליה אין מקום לצום הזה, אולם על הג' צומות שהיה בעבור חורבן העיר והבית עליהם שאלו אם הבית הנבנה עתה יהיה גדול בכבודו ככבוד הבית הקודם ובטל טעם הצום או לא? ולכן שאלו על צום החמישי, שאם יאמר שא"צ להתענות בחמישי כ"ש ברביעי ועשירי, והתעוררו אל שאלה הזאת בד' כסליו למען ידעו איך להתנהג בתענית י' טבת הבא אחריו"

ואין זה קשור כלל עם הסוגיה בגמ' של שעת שלום, רצו או לא רצו, אלא שאלה אחרת לגמרי, והיא מהותו של צום אחרי שכבר חלף עבר דבר הצער אשר מחמתו אנו צמים.

ונראה לעניות דעתי יסוד גדול, המיישב קושיות הרבה.

אמת כי אחרי בית ראשון תקנו צומות מחולקים על פי סוגי הצרות, ולכן שבי ציון בבית שני אשר עדיין לא היו בטוחים מה משמעותו של המצב החדש והמעורפל שלהם, ורצו לצום את צומות הראשון שאלו מה ששאלו, עד שהוכרע הדבר לבטל את הצומות.

אולם אחרי חורבן הבית השני ראו החכמים לקבוע את אותם הימים שצמו בהם בראשון, ולקובעם לימי תענית ואבל על רק על החורבן, ובלי קביעה על האירועים הנלווים, אף שיתכן וברובם לא ארע דבר, אלא היסוד הוא כי אחרי חורבן בית שני, כל הצומות, כולם, הם רק על אבלות חורבן הבית, גם צום גדליה, גם י' טבת, ולכן בדורנו אף שבוודאי כבר חזרו עשרת מונים יותר מגולת גדליה, מ"מ היות והאבלות בימינו היא על חסרון המקדש, לכן יש מקום להמשיך ולקונן.

¹ יש לדעת כי הנדון של האבודרהם בקביעת צום העשירי, נדון מעשי הוא, כמובן שבלוח שתיקן הלל נשיאה לא יחול לעולם בשבת, אולם יכול להיות מצב שבו כבר יהיה הסנהדרין אולם בית המקדש חרב וז"ל ה'משך חכמה' (שמות יב, ב): "ובזה יצא לנו טעם נפלא על הא דקאמר הגמרא הזהרו במנהג אבותיכם גזירה דילמא אתי לקלקולא דא"כ קשה גם בח"ל גם בא"י יהי' להם דין אחד דגם בא"י שייך האי טעמא, וצ"ל משום דכבר נהגו והוה כמו דלא בטל הטעם ואכמ"ל דצריך ב"ד גדול בחכמה ומנין להתירו וכ"ז אינו נראה שיהיה לעיקר הטעם אבל מקובלים אנחנו מרבנו הגר"א דאם כי חז"ל פירשו טעמם בכ"ז עוד השאירו טמונים בסתר לבבם טעמים לאלפים גדולים ורמים אבל לא גלו זה לאוזן המון בני ישראל ככה אומר אשר לדברנו יש טעם נפלא דלפי מה שכתב רמב"ם בפהמ"ש בריש סנהדרין דיהיה ב"ד בארץ ישראל טרם ביאת משיח וקיבוץ גליות עיי"ש דבריו הנעימים וכן מפורש בירושלמי מע"ש פרק כרם רבעי זאת אומרת שבנין בהמ"ק יהיה קודם מלכות בית דוד, א"כ אם יהיה ב"ד בארץ ישראל יהיו מוכרחים לקדש עפ"י הראיה ואם לא תתראה הלבנה ביום שלשים אעפ"י שע"פ חשבון יהיה ראוי לקבוע בו, בכ"ז יהיה מעובר ואז יהיו צריכים לעשות בגולה שני ימים ולכן גזרו גם עכשיו דוגמה שעשה ריב"ז לאסור יום הנף גזירה שמא יבנה בהמ"ק וזה טעם נכון לעשות בזמן הזה שני יו"ט של גליות ובוה יסתם פי המתפרצים בעוה"ר ודו"ק בכ"ז היטב".

נמצא כי אחרי חורבן בית שני, בעצם קבעו חכמים ד' צומות, וכולם על חסרון המקדש, ועשו את הדבר על ידי שהחזירו את כל הצומות הראשונים, אף אם אין בהם טעם, וראיה לדבר, שאחרי חורבן בית שני עוד מאות שנים, היו בארץ ישראל יהודים רבים, וכו' ומרד בן כוזבא המלך יוכיח, ולמרות זאת נקבע צום גדליה שוב!

מהו סודו של הבית שאלפי שנים יושבים מאות ריבואות יהודים, עצבים וכאובים דאובים ודומעים. ומה מעלתו של המקום, אשר הם משתוקקים אליו, עולה אותו על ראש שמחתם, שותף להם בימי אבלם, מה חשיבותה של עיר, אשר נוהמת כיונה, ומפיחה כל רגש יהודי? דברי נוי ממשילים איליה, אהבה ותקווה מתלווים איליה, מתפללים עליה, קוראים בשמה, שרים ומזמרים, ומכריזים כי היא אמם והם בניה.

הוא הבית, הוא הלב, מקום חיבור עליונים ותחתונים, מקום אשר שם אנו יהודים, ובחופץ? בדד ישב מחופץ למחנה מושבו, מייחלים וזועקים, מתחננים ובוכים, ואשפוך את נפשי לפני ה' מתי אבוא ואראה?

נהרות של בני תשחורת, ונשי ישראל צדקניות נוהרים היום אל השריד, באים, מתפללים מבקשים, ושם נעבדך ביראה, כימי עולם, קוראים בכל לב ולב, הבה לנו בית ואם אין כמתים אנו נחשבים, כביכול לא נאכל ולא נשתה עד תרחם את ציון, עד תשים את ירושלים תהילה בארץ, לחם לא נאכל כי בטל לחם הפנים, מים לא נשתה, כי בטל ניסוך המים, רחם על ציון כי היא בית חיינו.

מצב זה בו מעמידים אנו עצמנו כמתים, מבלעדי הבית הקדוש הזה, וכאומרנו היום בסליחות "לו חץ בליבי יריתי!" אמת לאמיתו הוא, ואף רבי יהושע שנטפל לפרושים, לא חלק על זה, אלא על הלהתנהג כך בפועל.

ואף הוא ישמע תפילתנו אשר אנו רעייתו האהובה, וכאשר עלתה מועקתה של אמנו רחל מאין לה תולדות, זעקה לאבינו בעלה הקדוש, "ואם אין מתה אנכי" כדרך געגועי הנשים האהובות להפחידו במיתתה (רמב"ן)

וכבר תפסוהו רבותינו על הדבר הזה, וז"ל "אמר לו הקב"ה כך עונין את המעיקות?"

אלא ששאלה גדולה יש כאן. הראוי לנו לבוא בעמדה כזו? אחרי כל טובותיו עמנו בדור האחרון? את הכותל כבר קיבלנו, ארץ ישראל קיבלנו, הנכון לומר לפניו "ואם אין מתה אנכי? וכעין טענת אבינו יעקב על רחל.

והחילוק נראה ברור, ומלשון רבותינו עולה הוא, אם התלונה היא על דבר שאינו מעכב את הנפש, וודאי וודאי שאסור ואסור להתלונן ולהתמרמר ורק להודות ולהודות.

אולם יש מצב אחר לגמרי, מבחופץ נראה שהכל טוב לה הרי היא נשואה ליעקב האדם השלם שבמרכבה, אבל משהו אחד, והוא בציפור הנפש, הוא תכלית נישואיה להעמיד שבטי י-ה, הוא איננו, למצב הזה קוראים "מעיקות" כאן באה הזעקה, הזעקה הכי כואבת, הצעקה הכי מהדהדת, וכאן עונה הקב"ה, חייך, שבניך עתידין לעמוד לפני בנה!

וכאשר נעמוד לפני הקיר הגדול הזה נפנים שיש פה שאלה עקרונית מחשבתית, והשאלה היא האם זו כיפה יפהפייה שמפארת את אתר הכותל המערבי, ובאה להנעים לנו את השהות באתר הקדוש, כאשר אנו באים להודות ולהלל על הניסים של ימינו, או שזהו סילון ממאיר, שיקוף שומם, המדאיב את הנפש, ואנו תפילה בכל יום, שיבנה המקדש, תתבטל תעניתנו ותשוב לה מגילת תענית וכה יכתב בה, ביום פלוני, יומא טבא לישראל, דלא למספד ולא להתענאה, לפי שאף הוא היה יתד תקועה לישראל בימי ... וצר להם לישראל מאד מפניו, וכשגברה יד... וביטלום, רמה קרנם בה', ושמחו שמחה גדולה, ומי שענה לרחל אימנו ואסף את חרפתה, ולחנה אשת אלקנה במקום משכן ה', ליעקב בבית אל בהסירו אלהי הנכר, ולדוד מלך ישראל בהורישו עיר יבוס, ולאסא בנו בהסירו את מפלצתה, אשר עשתה, וישלך בנחל קדרון, ולמתיתיהו כהן הראש, בזובחו ע"ז ועובדיה יחדיו, הוא יענה את המעיקות יסיר חרפה מעיר וישמע קול צעקתנו, במהרה בימינו אמן.